

УДК 911.3:33:338.43(477.82)

Я. С. Лижник – асистент кафедри географії
Волинського національного університету
імені Лесі Українки;

А. М. Слащук – кандидат географічних наук, доцент
кафедри географії Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Особливості функціонування первинної ланки агробізнесу в різних категоріях сільськогосподарських господарств Волинської області

*Роботу виконано на кафедрі географії
ВНУ ім. Лесі Українки*

На основі літературних та статистичних матеріалів розглянуто особливості функціонування первинної ланки агробізнесу у різних категоріях господарств Волинської області. Проаналізовано чинники, що впливають на розподіл аграрного виробництва по категоріях господарств.

Ключові слова: аграрний бізнес, первинна ланка агробізнесу, типи сільськогосподарських господарств.

Лыжник Я. С., Слащук А. Н. Особенности функционирования первичного звена агробизнеса в разных категориях сельскохозяйственных хозяйств Волинской области. На основе литературных и статистических материалов рассматриваются особенности функционирования первичного звена агробизнеса в различных категориях хозяйств Волинской области. Анализируются факторы, влияющие на распределение аграрного производства по категориям хозяйств.

Ключевые слова: аграрный бизнес, первичное звено агробизнеса, типы сельскохозяйственных хозяйств.

Lyzhnyk Y. S., Slaschuk A. M. Features of Functioning Primary Agribusiness in Different Categories of Farms Volyn Region. Based on the literature and statistical data the peculiarities of functioning of primary agricultural business in different farms in Volyn. Analyzed the factors affecting the distribution of agricultural production by category of farms.

Key words: agricultural business, the primary link agribusiness types of farms.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі становлення України як незалежної держави та її інтеграції у світовий економічний простір пріоритетне значення серед усіх галузей народного господарства надається агробізнесу – новій формі функціонування АПК, оскільки саме він здатний суттєво вплинути на стабілізацію і поліпшення загальної економічної кризи в країні.

Упродовж останніх років в аграрному секторі економіки здійснено низку важливих перетворень: зміна реформ власності і структури виробництва, проведення земельної реформи та трансформація сільськогосподарських підприємств. Реформування виявило низку проблем, які потребують розв'язання, насамперед щодо зростання темпів розвитку сільськогосподарського виробництва в усіх суб'єктах господарювання агробізнесу (різних типах сільськогосподарських підприємств).

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Типізацію сільськогосподарських підприємств та різних категорій господарств висвітлено у працях М. Д. Пістуна [3], І. І. Ранця [4], П. Т. Саблука [5], Р. А. Слав'юка [6] та ін. У більшості праць сільське господарство як первинна ланка агробізнесу характеризується з точки зору галузевої структури. Останні дослідження, присвячені вивченню виробничо-територіальних типів сільськогосподарських підприємств, проводила Т. Ю. Лужанська, у працях якої сільськогосподарське виробництво розглядається в аспекті різних категорій господарств [1]. Проте мало вивченою залишається первинна ланка агробізнесу в різних категоріях сільськогосподарських господарств.

Мета дослідження – виявити особливості функціонування різних галузей первинного сектору агробізнесу у різних категоріях господарств Волинської області. Відповідно до мети було поставлено такі завдання:

- на основі статистичного матеріалу проаналізувати зміну чисельності сільськогосподарських підприємств різних категорій господарювання;
- показати розподіл виробництва аграрної продукції у різних категоріях господарств первинної ланки агробізнесу;
- виявити особливості регіонального розподілу сільськогосподарської продукції у різних категоріях господарств.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У результаті реформування колективних сільськогосподарських підприємств (КСП) в області функціонує 385 агроформувань виробничого типу, з них 140 господарських товариств, 109 виробничих кооперативів, 87 приватних підприємств, вісім державних та 41 інших форм господарювання. Не ведуть господарської діяльності 43 агроформування, 102 перебуває на стадії ліквідації, 19 визнані банкрутами. Станом на 1 січня 2011 р. в області функціонувало 594 фермерських та 228 700 одноосібних господарств [7].

Крім того, майже 57 тис. власників, 24 % кількості громадян, які набули права власності на загальну частку (пай), приєднали до особистих господарств належні їм земельні частки і господарюють самостійно без створення юридичної особи. Вийшли з майновими паями і господарюють самостійно майже 72 тис. осіб (30 % кількості громадян, які мають право на майновий пай) [2].

Загальна площа сільськогосподарських угідь у Волинській області становить 1054,1 тис. га. Із них 267,8 тис. га припадає на сільськогосподарські підприємства, 28,6 тис. га належить фермерам, 577,3 тис. га – підсобним господарствам населення і 180,4 – це землі інших категорій господарювання (рис. 1).

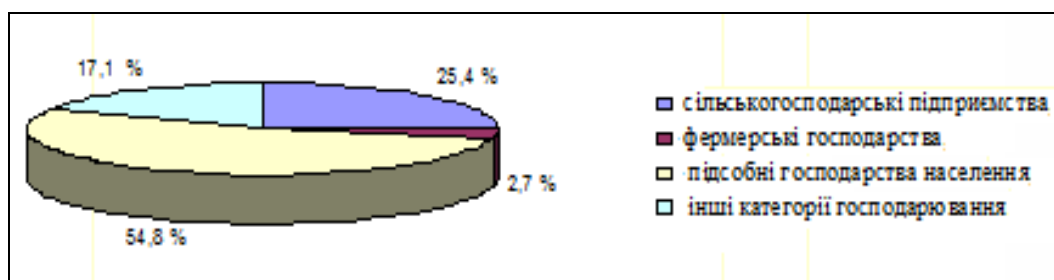

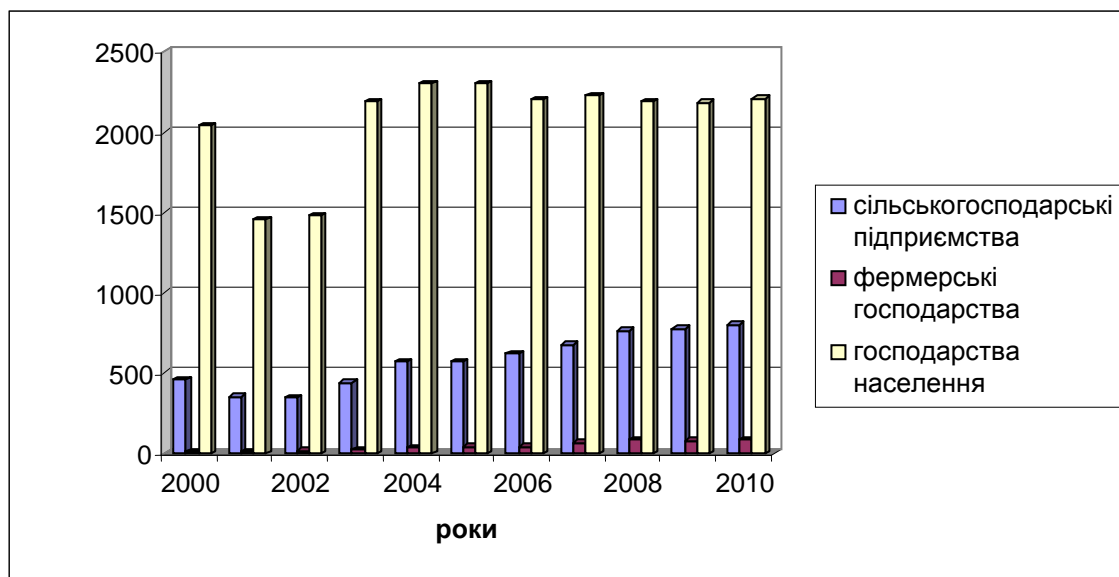
Рис. 1. Розподіл сільськогосподарських угідь у Волинській області

Співвідношення виробництва валової сільськогосподарської продукції за категоріями господарств змінилося після аграрної реформи. Якщо у 1990 р. основними виробниками аграрної продукції були сільськогосподарські підприємства (радгоспи, колгоспи), на які припадало 55 % валової продукції сільського господарства, то за період з 1990 до 2000 рр. ця частка стрімко зменшилася і лише після 2000 р. почала поступово зростати. З кожним роком, починаючи з 1995 р., зростає частка аграрної продукції, виробленої у фермерських господарствах.

Основними виробниками сільськогосподарської продукції протягом останніх років залишаються особисті селянські господарства, які виробляють понад дві третини загального обсягу продукції. Слід зазначити, що за останні декілька років з'явилася тенденція до поступового зростання частки аграрних підприємств через збільшення ними обсягів виробництва тваринницької продукції (рис. 2).

Обсяг виробництва валової продукції сільського господарства у 2010 р. в усіх категоріях господарств становить 3013,6 млн грн. Із них – 805,2 млн грн (27 %) припадало на сільськогосподарські підприємства, 87,9 млн грн (3 %) – на фермерські господарства і 2208,4 млн грн (70 %) на підсобні господарства населення. Щодо виробництва основних сільськогосподарських культур, то сільськогосподарські підприємства виробляють 45 % зернових культур, 70 % цукрових буряків, 98 % ріпаку та сої.

Значна кількість сільськогосподарських культур припадає на підсобні господарства населення. Вони у 2010 р. виробили 326,9 тис. т зернових культур (47 % від загального обсягу), 145 тис. т цукрових буряків (25 %), 95 % картоплі та 98 % овочів.

Рис. 2. Динаміка виробництва валової сільськогосподарської продукції у різних категоріях господарств Волинської області, млн грн

Незначну частку сільськогосподарських культур виробляють фермерські господарства, зокрема, їх частка у рослинництві сягає 10–12 %. Проте для них характерна тенденція до зростання темпів виробництва [7].

Розподіл виробництва основних видів продукції тваринництва має дещо інший характер по категоріях сільськогосподарських господарств. Виробництво м'яса у 2010 р. в усіх господарствах становило 94,5 тис. т, із них 49 % припадало на сільськогосподарські підприємства, 48 % – на особисті селянські господарства населення і 3 % – на фермерські господарства. Щодо показників виробництва молока, то 80 % припадає на особисті селянські господарства населення, 15 % – на сільсько-господарські підприємства населення, 5 % – на фермерські господарства. Більше 90 % вовни та яєць виробляють особисті селянські господарства.

У 2010 р. у Волинській області налічувалося 191,4 тис. голів великої рогатої худоби, 75 % якої припадає на особисті селянські господарства, 20 % – на сільськогосподарські підприємства і 5 % – на фермерські господарства. У сільськогосподарських підприємствах вирощують 77 % свиней, 95 % – овець і 90 % – птиці [7].

Виробництво сільськогосподарської продукції на кожній території, а також у певних категоріях господарств, має свої особливості і спеціалізацію. У лісостеповій зоні області вирощують пшеницю, тритикале, ячмінь, цукрові буряки, кормові культури. У цій зоні розміщені найбільші сільськогосподарські підприємства різних форм власності, які ефективно господарюють, використовують наукові досягнення і передовий досвід. Саме ці господарства виробляють 50–60 % продукції у регіоні. Перспектива розвитку агровиробництва у цій зоні регіону полягає в об'єднанні невеликих сільгосппідприємств-лідерів і сусідніх господарств, які відстають, та у створенні потужних багатогалузевих агрофірм, які вироблятимуть сировину для власних переробних підприємств.

У перехідній зоні вирощують пшеницю, ячмінь, тритикале, жито, овес, а також цукрові буряки, картоплю, овочі та кормові культури, відновлюється льонарство. Тут успішно працює значна кількість сільськогосподарських підприємств і фермерських господарств, на які припадає більша частка аграрного виробництва, ніж у інших регіонах області. Проте функціонує й ряд низькорентабельних та збиткових підприємств.

На Поліссі переважають ґрунти з низькою природною родючістю, малоємким ґрунтовим поглинаючим комплексом та високим рівнем ґрунтових вод, через що віддача мінеральних та органічних добрив значно менша, ніж на ґрунтах перехідної та лісостепової зони. Основними виробниками сільськогосподарської продукції у цій зоні області є особисті селянські господарства, на які припадає понад 80 % валового виробництва. Останні роки показують, що ефективно

господарювати на поліській території зможуть тільки ті підприємства, які розвиватимуть тваринницьку галузь. Найбільш прибутковим у рослинництві є вирощування овочів та кормових культур [2].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, основними виробниками сільськогосподарської продукції у первинній ланці агробізнесу області є особисті селянські господарства, які виробляють дві третини валової продукції сільського господарства. Проте останнім часом спостерігається тенденція до зростання обсягів виробництва у сільськогосподарських підприємствах завдяки тваринницькій продукції та у фермерських господарствах завдяки збільшенню площ посівів сільськогосподарських культур.

Метою подальших досліджень є наукове обґрунтування процесів реформування аграрного сектора економіки, вивчення способів агропромислової інтеграції в сучасних умовах та прогнозування формування найбільш ефективних типів виробничо-територіальних поєднань сільськогосподарських підприємств.

Список використаної літератури

1. Лужанська Т. Ю. Виробничо-територіальні типи сільськогосподарських підприємств Закарпатської області: суспільно-географічне дослідження : автореф. дис. ... канд. геогр. наук / Т. Ю. Лужанська. – Львів, 2003. – 23 с.
2. Науково обґрунтована система ведення агропромислового виробництва у Волинській області : наук. вид. / за ред. М. О. Поліщука. – Луцьк : ПП В. П. Іванюк, 2008. – С. 25–31.
3. Пістун М. Д. Географія агропромислових комплексів : навч. посіб. / Пістун М. Д., Гуцал В. О., Проворотар Н. В. – К. : Либідь, 1997. – 200 с.
4. Ранця І. І. Територіальна організація агробізнесу регіону (на матеріалах Львівської області) : автореф. дис. ... канд. геогр. наук / І. І. Ранця. – Львів, 2005. – 20 с.
5. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва / за ред. П. Т. Саблука. – К. : ІАЕ, 1999. – 532 с.
6. Слав'юк Р. А. Асоційовані форми аграрного бізнесу: особливості утворення, практика функціонування, перспективи регулювання : монографія / Слав'юк Р. А. – Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – 321 с.
7. Статистичний щорічник Волинської області за 2010 рік / за ред. Мотиль М. І. – Луцьк : Голов. упр. статистики у Волин. обл., 2011. – С. 115–151.

Адреса для листування:

43000, м. Луцьк, вул. Потапова, 9,
кафедра географії.

Статтю подано до редколегії
14.02.2012 р.

УДК 911.3:338.43(477.82)

Г. С. Голуб – аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Сучасні тенденції розвитку агропромислового виробництва Волинської області

*Роботу виконано на кафедрі економічної
та соціальної географії КНУ ім. Т. Шевченка*

Розглянуто та проаналізовано стан сільського господарства Волинської області, а також досліджено та виділено сучасні тенденції в агропромисловому виробництві. Запропоновано основні пріоритетні напрями вдосконалення та розвитку агропромислового комплексу області.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, рослинництво, тваринництво.

Голуб Г. С. Современные тенденции развития агропромышленного производства Волинской области. Рассматривается и анализируется состояние сельского хозяйства Волинской области, а также исследуются и